

2014 sig. jilkanica s.a. 9/2

- N° 91324 -

D. 0. 0. 01

Bogdan
Borčić

**In principio
erat Dachau**

Nekaj misli ob razstavi

Pričujoča razstava grafičnega cikla akademskega slikarja in grafika Bogdana Borčiča *In principio erat Dachau* kot parafraza začetka Janezovega Evangelija »In principio erat Verbum« (V začetku je bil Dachau in V začetku je bila Beseda (Bog Sin)) v Centru judovske kulturne dediščine Sinagoga Maribor pomeni dejansko prenos razstave iz leta 2014 kot 10. postavitev v Grafičnem kabinetu Bogdana Borčiča. Predstavljene grafike izvirajo iz grafične mape *In principio erat Dachau* z 8 × 7 odtisi, ustvarjene leta 2014 po naročilu Muzeja spominskega obeležja Koncentracijskega taborišča Dachau (KZ-Gedenkstätte Dachau), kar je bilo pravzaprav že drugo takšno naročilo. Leta 2004 je namreč Bogdana Borčiča obiskala dr. Michaele Haibl iz istega muzeja, ki je prišla osebno k njemu s prošnjo za sodelovanje v celoviti vlogi pričevalca in umetnika na mednarodnem simpoziju ter likovno-dokumentarni razstavi istega leta, za kar je bilo potrebna veliko obzirnega prepričevanja, morda tedaj še več kot kasneje. Leto 2014 označuje umetniško smrt in hkrati predstavitev njegove zadnje grafične mape na temo Dachau v okviru Galerije Božidar Jakac Kostanjevica na Krki. Galerija je mariborski Sinagogi za tokratno razstavo posodila grafike, ki sodijo v okvir umetnikove donacije več kot 1000 grafik, nahajajočih se v Grafičnem kabinetu Bogdana Borčiča. Leta 2005, po prvem sodelovanju z Muzejem spominskega obeležja, je umetnik prejel Prešernovo nagrado za življenjsko delo. Istega leta so v Koroški galeriji likovnih umetnosti v Slovenji

Bogdan Borčič, *Arbeit macht frei*, 2014, jedkanica, akvatinta, papir, inv. št.: BB 8386

Bogdan Borčič, *Črna vrata*, 2014, jedkanica, akvatinta, papir, inv. št.: BB 8388

Bogdan Borčič, *Dvojna krematorska peč*, 2014, barvna jedkanica, akvatinta, papir, inv. št.: BB 8393

Gradcu organizirali izjemno razstavo *Ujetnik št. 91324*, ki je s svojo izpovedno močjo obiskovalca notranje preoral, hkrati pa omogočila redki vpogled v »prapočelo« umetnikovega minimalizma z dušo. Tako sem tudi sam doživel omenjeno razstavo, ki me je še globlje povezala z umetnikom, s katerim sem bil v stiku tako preko Društva likovnih umetnikov Maribor, katerega član je bil, kot tudi preko Umetnostne galerije Maribor, zanj pa sem napisal tudi več člankov in besedil, tudi katalog njegove zadnje razstave v Galeriji DLUM na Židovski ulici 10 v Mariboru, v neposredni bližini Sinagoge. Naključje? Mislim da ne, saj me je vpogled v njegovo zadnjo grafično mapo *In principio erat Dachau* prepričal, da je Sinagoga Maribor najbolj primerno razstavišče za ta sicer pretresljiv, a vendar optimističen cikel. Četudi lahko zasledimo skopi podatke o Borčičevem bivanju v nacističnem koncentracijskem taborišču Dachau v letih 1944 in 1945 v biografiji vsake kataloške ali monografske publikacije, pa je bilo o tej temi težko zaslediti kaj oprijemljivega, saj umetnik nikoli ni rad omenjal potankosti v zvezi z najgrozljivejšim poglavjem svojega življenja. Globoke rane, ki so mu jih komaj sedemnajstletnemu zadali v eni najbolj nečloveških institucij človeške civilizacije, enostavno niso dopuščale ponovnega odpiranja, čeravno so trajno zaznamovale ne le njegovo vsakdanje življenje, temveč tudi likovno ustvarjalnost. Tisto, kar me je pri Borčiču posebej prevzelo, je njegovo soočenje s to strahotno moralno institucijo, ki je hotela človeka ne le umoriti,

ampak ga predvsem ponižati, se iz njega celo norčevati (*Arbeit macht frei*) in mu odvzeti človeško dostojanstvo. Le sam Bogdan Borčič je vedel, koliko samoobvladovanja in poguma je bilo potrebnega za ponovno soočenje nedolžnega s pozemskim »peklenkim breznom«, ko je sprejel izziv za stvaritev zadnjega grafičnega cikla tako rekoč tik pred smrtjo. Bogdan Borčič nikoli ni slutil, da bi se lahko zgodnja taboriščna tematika risb, ki jih je začel ustvarjati med bivanjem v KZ Dachau, torej v »realističnem«, predakademijskem obdobju, nato pa še grafik in slik v petdesetih, šestdesetih in sedemdesetih letih, nadaljevala v obliki kontinuiranega, recimo temu »Dachauskega« cikla še v letu 2004 in naprej, z daljšo prekinitvijo, vse do leta 2014. V okviru njegovih del, posvečenih taboriščni tematiki, lahko razvojno spremljamo stopnjevanje formalne stilizacije človeške figure od portreta do brezosebnega znaka, nastanek ortogonalne, mrežaste kompozicije iz bodeče žice oziroma zaporniške obleke, razvoj simbolične motivike školjk (sežgana trupla) in vrat (brezizhodnost: baraka, štabunker, krematorij, ograja), pojav nekromatičnega, temačnega kolorita kot simbola represije ipd. Hkrati zasledimo v kasnejših delih ponoven, a reinterpretiran pojav kolažev (*Pismo mami*, *KZ dokumenti*), aplikacij in perforacij, spremljata pa nas tudi grozeča Borčičeva ujetniška številka 91324 in rdeča barva političnega zapornika, ki sta internirance popolnoma razčlovečili na nivo brezosebnih predmetov. Vse to predstavlja likovno in tematsko izhodišče poslednjega, pričujočega

cikla, za katerega se je pri svojih 87 letih še posebej skrbno pripravljaval, če omenimo morda kot »prototip« pastel na papirju *Dvojna krematorska peč* iz leta 2013, ki premore vse lastnosti grafik, od arhitektonske konstrukcije do žareče barvitosti, saj gre pri Borčičevih pečeh za simbole preživetja v duhovni stvarnosti, ker kdor uničuje telo, ne more uničiti nesmrtno duše. Peč in ogenj simbolizirata holokavst ali žgalno daritev, ki je kot nedolžna žrtev zapisana večnosti. Žal tudi v našem času doživljamo umiranje nedolžnih žrtev koronavirusa, brezdušnega morilca brez vsakega smisla, ki nas spominja na vojne in naravne katastrofe, pa vendar je to tudi čas, ko smo ljudje stopili skupaj in se uprli tiraniji brezčutnosti in egoizma.

Mario Berdič Codella
likovni kritik in kustos

Bogdan Borčič – In principio erat Dachau

Bo človeštvo sposobno kdaj doseči tolikšno civilizacijsko kulturno stopnjo, da bo iz svojega *modusa vivendi* izkoreninilo konflikt z uporabo sile? Definicija eksistencialnega konca človeštva je neizmerljiva, meje systemske groze in trpljenja kljub razvoju dvigamo vse višje, nekje vmes, v tišini in trpljenju, pa ostajajo zamolčane žrtve in njihovi svojci.

Bogdan Borčič je bil v taborišču Dachau kot mlad fant v najbolj občutljivih letih življenja žrtev sistematičnega terorja. Vemo, kako intenzivno se v mlado človeško dušo, ki se šele dobro uči življenja, vtiskujejo izkušnje, a malo jih ve (červano občutno preveč), kaj duši naredi ognjeni pečat izkušnje koncentracijskega taborišča. Umetniki nam pripovedujejo svoje zgodbe na različne načine. Bogdan Borčič je sodil med tiste, ki so se posvečali globinam eksistencialne intimne, kjer nikoli ni bilo prostora za ideološke pamflete ali politični radikalizem. Njegov likovni svet je skozi opus počasi drsel v minimalizem tišine. Intimni svet, ki je znal, ko je bilo to potrebno, kričeče opozarjati z elementi tišine. Mnogi teoretiki so ga označevali kot velikana modernističnega likovnega snovanja, ki je v svojem opusu s pridom uporabljal bogate metjejske veščine kot tudi izredno široko teoretsko znanje. To je bilo očitno tudi skozi mnoge citate in reference na velike mojstre, ki jih je Borčič pri svojem delu rad uporabljal, a temeljni motiv je ravno izkušnja taborišča. Izkušnja na silo zamrežene duše, ki je bila arhetipsko naravnana v modro mediteransko razsežnost. Nekaj let po vojni se je Borčič s precej narativno,

Bogdan Borčič, *No. 91324*, 2014,
barvna jedkanica, akvatinta, papir, inv. št.: BB 8387

Bogdan Borčič, *Brausenbad*, 2014,
barvna jedkanica, akvatinta, papir, inv. št.: BB 8390

Bogdan Borčič, *Zid celice v bunkerju*, 2014,
barvna jedkanica, akvatinta, papir, inv. št.: BB 8392

a prepoznavno lastno poetiko lotil teme Dachaua in nastalo je nekaj risb, grafik in slik na to temo. Večkrat je znal reči, da je s temo prekinil, po pretresljivem ciklu *Nismo poslednji* Zorana Mušiča. Na ontološki način, kot se je spraševal Theodor Adorno, ali je po Auschwitzu poezija sploh še mogoča, je Borčič trdil, da je Mušič s ciklom o Dachauu povedal vse, kar je bilo povedati. A Borčičeva izkušnja Dachaua in odprta vprašanja eksistencialno humanistične narave so v njegovih delih ostajala vseskozi prisotna skozi simboliko likovnih elementov. Bodisi v strogem geometrijsko shematičnem redu ribiških mrež ali v mrežno strukturo postavljenih in pogosto numeriranih školjkah, ki so zapirale ves prostor in se z leti počasi spreminjale v točke, na koncu v majhne perforacije, ki so ponovno vzniknile na ploskvah v ciklu *Znaki*. Ko so mreže s časom izgubile, ni ostal brezčasen prostor beline, temveč so vzniknile velike črne monohromne površine, ki so delovale kot mogočen zid. To je Borčič tudi potreboval, da je po mnogih letih lahko naredil radikalno potezo, vrez v grafično ploščo, skozi katero je na list spustil neomadeževano belino, simboličen žarek svetlobe, dokončen preboj v ne ograjeni prostor, v svobodo.

Po nekajletnem grafičnem premoru je Bogdan Borčič leta 2014, po naročilu Muzeja spominskega obeležja Koncentracijskega taborišča Dachau, izvedel grafično mapo *In principio erat Dachau*, serijo osmih grafik v sedmih odtisih. S skrajnimi močmi, a z eruptivno človeško energijo je izdelal

mnogo pripravljanih risb, pripravil grafične plošče in skrbno nadzoroval tisk, kar je s signaturo tudi potrdil, ostale napise na grafičnih listih (datiranih v neposreden čas pred smrtjo) pa prepustil drugi roki. Na teh osmih listih je nešteto referenc na celoten Borčičev opus in s serijo nas je preprosto osupnil. Osupnil z dejstvom, kako močno intimno zgodbo je bilo po Mušiču še možno povedati in s tem, kako aktualna je zgodba še danes, ko smo globoko v 21. stoletju. Vendar tu ne gre več za kontekst časa, temveč za čisto bit. Gre za dokončni obračun Bogdana Borčiča, zato sploh ne preseneča, da se je z njim ponovno vrnil v taborišče. A tokrat gre za soočenje. Čeprav na upodobitvah ni ljudi, ampak so upodobljena za Borčiča značilna nizanja predmetov in atmosfere, gre za pogled iz oči v oči, za pogled v oči človeške civilizacije. To zmorejo zgolj največji umetniki.

Goran Milovanović

direktor Galerije Božidar Jakac
(priredba besedila zloženke ob 10. postavitvi v
Grafičnem kabinetu Bogdana Borčiča)

Bogdan Borčič

(1926, Ljubljana – 2014, Slovenj Gradec), slikar in grafik, je v letih 1943/44 obiskoval slikarsko šolo Mateja Sternena in risarsko šolo Franceta Goršeta v Ljubljani. Leta 1944 je bil interniran v koncentracijsko taborišče Dachau. Študiral je na ljubljanski akademiji, kjer je bil kasneje tudi profesor, ter se študijsko izpopolnjeval v Parizu. Leta 2005 je za življenjski opus prejel Prešernovo nagrado. Je eden izmed ključnih umetnikov sodobnega slovenskega slikarstva in eden izmed glavnih predstavnikov t. i. Ljubljanske grafične šole. Njegov opus zelo nazorno prikazuje razvoj modernističnega slikarstva od realističnega motivnega upodabljanja, čez fazo postopnega razpredmetljanja do popolne – minimalistične in končno t. i. asociativne abstrakcije, z vsebinskim opiranjem na tematiko eksistencializma.

V Grafičnem kabinetu Bogdana Borčiča Galerije Božidar Jakac Kostanjevica na Krki hranijo (od leta 2001 dalje) več kot 1400 umetnikovih del, med katerimi številčno prevladujejo grafike. Študijski kabinet dopolnjuje še zbirka katalogov razstav Bogdana Borčiča ter pedagoški prikaz najosnovnejšega grafičnega orodja. Vsako leto v kabinetu poskrbijo za novo postavitev avtorjevih del.

Bogdan Borčič In principio erat Dachau

Razstava grafik in risb

**CENTER JUDOVSKÉ KULTURNE
DEDIŠČINE SINAGOGA MARIBOR**
28. 1. – 16. 4. 2021

BESEDILO:
Mario Berdič Codella,
Goran Milovanović

JEZIKOVNI PREGLED:
Darja Gabrovšek Homšak,
Meta Uhan

FOTOGRAFIJE:
fotodokumentacija Galerije Božidar
Jakac Kostanjevica na Krki

IZDAL IN ZALOŽIL:
Center judovske kulturne dediščine
Sinagoga Maribor

OBLIKOVANJE IN PRELOM:
drugaOblika.com

TISK:
Dravski tisk

NAKLADA:
50 izvodov

Gostujoča razstava likovnih del iz Grafičnega kabineta Bogdana Borčiča Galerije Božidar Jakac Kostanjevica na Krki v Sinagogi Maribor in spremljajoča zloženska sta bili pripravljena v sklopu projekta *Šoa – spominjajmo se 2021*.

Projekt *Šoa – spominjajmo se 2021* sta podprla Mestna občina Maribor in Veleposlaništvo Države Izrael.

© Center judovske kulturne dediščine Sinagoga Maribor 2021
Vse pravice pridržane.

Brezplačni izvod

**ORGANIZACIJA IN IZVEDBA GOSTUJOČE
RAZSTAVE:** Center judovske kulturne dediščine
Sinagoga Maribor, Galerija Božidar Jakac
Kostanjevica na Krki
KOORDINATORJI PROJEKTA: Marjetka Bedrač,
Kristina T. Simončič, Mario Berdič Codella

**CENTER JUDOVSKÉ KULTURNE DEDIŠČINE
SINAGOGA MARIBOR**
Židovska ulica 4, 2000 Maribor, Slovenija
T: +386 (0)2 252 78 36, **M:** +386 (0)31 680 294
E: info@sinagogamaribor.si
S: www.sinagogamaribor.si
FB: @Sinagoga.Maribor

SINAGOGA
CENTER JUDOVSKÉ KULTURNE
DEDIŠČINE SINAGOGA MARIBOR

MESTNA OBČINA MARIBOR

Veleposlaništvo
Države Izrael

